

Tema:

Om kunskap och demokrati i konkret skolpraktik

Inför år 2001 fick Institutionen för pedagogik vid Växjö universitet en förfrågan från Skolverket om att utveckla ett diagnostiskt material ämnat för bedömning av demokratisk kompetens i gymnasieskolan. Det är en både utmanande och grannliga uppgift, som kommit att ställa krav på många olika överväganden. Mot bakgrund av det intresse för demokratis konkreta innebörd och betydelse i det praktiska pedagogiska arbetet, som sedan 90-talet genomsyrat en del av forskningen vid institutionen, såg vi uppdraget som en utmaning värd att pröva. Vårt grundläggande fokus har därvid riktats mot frågan om hur ett demokratiskt skolarbete egentligen ska kunna formuleras – och bedömas – på ett praktiskt och öppet men ändå sakligt sätt. Utvecklingsarbetet kring materialet har gett rika möjligheter att pröva vad begreppet demokrati står för i en konkret skolverklighet och hur det kan ta sig uttryck i termer av den demokratiska kompetens som elever förväntas utveckla.

Vid institutionen har vi sedan tidigare erfarenheter av att utveckla komplexa bedömningsmaterial. En projektgrupp inom institutionen har under flera år arbetat med att utveckla nationella prov gällande karaktärsämnen i de yrkesinriktade programmen på gymnasiet. Detta material är kompetensbaserat och inriktat mot de övergripande mål som finns formulerade i gymnasieskolans program mål. Med dessa uppgifter har vi bland annat haft ambitionen att knyta ämneskunnandet (i det här fallet yrkeskunnandet) till skolans och samhällets värdegrundsfrågor.

Det var mot bakgrund av institutionens forskningsintresse och erfarenheterna från de nationella proven som vi tog oss an uppgiften att utveckla ett diagnostiskt material med ambitionen att bedöma demokratisk kompetens. I skrivandets stund har vi utvecklat ett material som i olika

varianter och i olika skeden prövats och kritiskt granskats av elever i ett tiotal klasser, av gymnasielärare som genomgår kompetensutveckling kring demokratifrågor, av studenter inom det specialpedagogiska programmet, av lärarstudenter i det allmänna utbildningsområdet och av en stor grupp (ca 200) "oexaminerade" lärare som verkar ute i skolan och som går en utbildning i Växjö.

Utvecklingsarbetet kring bedömningen av demokratisk kompetens har kännetecknats av en växelverkan mellan praktiskt-pedagogiska villkor och teoretiskt-filosofiska utgångspunkter. Projektgruppen består av Christer Fritzell (vetenskaplig ledare), Lena Fritzén, Per Gerrevall (projektledare), Joakim Krantz, Stefan Särholm-Eriksson (projektsamordnare) samt gymnasielärare och gymnasieelever. Projektmedel från Skolverket samt medel från forskningsprofilen Utbildning och didaktik vid Växjö universitet har gjort det möjligt att fördjupa forskningsfrågorna kring relationen kunskap och demokrati och då särskilt med avseende på bedömning. I det framtida arbetet avser vi att gå vidare med framför allt två frågor, å ena sidan hur en fruktbar didaktisering av demokratiuppdraget kan genomföras inom ramen för olika skolämnen, och å andra sidan hur de starkt normativa utgångspunkterna i ett projekt som detta kan knytas på ett lika tydligt sätt till en analys av skolarbetets faktiska villkor.

När vi nu fått möjlighet att i detta nummer av *Utbildning & Demokrati* ge en samlad bild av både bedömningsprojektet och de tankar som ligger till grund för detsamma, så gör vi det med en förhoppning om att detta ska leda till en konstruktiv diskussion. Vi är inom projektgruppen väl medvetna om att uppdraget är ytterst komplext och laddat med kontroversiella ställningstaganden, men vi är samtidigt övertygade om att de praktiska dimensioner som ryms i begreppet demokratisk kompetens är alltför betydelsefulla för att lämnas utanför den pedagogiska bedömningsproblematiken.

Den inledande artikeln, *Demokratisk kompetens – några steg mot en praktisk-pedagogisk deliberationsmodell*, kan ses som en teoretisk inramning av projektet. Christer Fritzell har tillsammans med medarbetare inom institutionen under en längre tid riktat särskild uppmärksamhet mot teoretiska och normativa bestämningar av begreppet pedagogisk praktik. Det har i hög grad handlat om att på grundval av överordnade pedagogiska perspektiv försöka dra nytta av mer utvecklade teoribildningar inom andra områden. Utifrån ett socialfilosofiskt och kritisk-teoretiskt intresse har inte minst Habermas kommunikations- och diskursteorier använts för att fördjupa den pedagogiska analysen inom olika fält. I denna artikel görs ett försök att konkretisera innebörden av pedagogisk praktik i termer av demokratiska samtal inom just en sådan ram.

I den andra artikeln *Bedömning av demokratisk kompetens – en pedagogisk utmaning* diskuterar Per Gerrevall förutsättningarna för bedömning av demokratisk kompetens. Demokrati- och kompetensbegreppen diskuteras med utgångspunkt tagen i bedömningsproblematikens vad- och hur-frågor. Den innebörd som läggs i de båda begreppen när de sammanförs är avgörande för de ställningstaganden som görs beträffande innehåll och form vid bedömningskedet. Det bedömningsmaterial som utvecklats inom projektet presenteras sedan. Detta utgörs av så kallat autentiska uppgifter, och avser ge en bild av hur väl elever i interaktion förmår hantera ett moraliskt dilemma. Erfarenheterna från utprovningar med ett antal gymnasieklasser diskuteras avslutningsvis.

Den tredje artikeln *Ämneskunnande och demokratisk kompetens – en integrerad helhet?* kretsar kring frågan om det över huvudtaget är möjligt att uppfatta demokratisk kompetens som en del av ett ämneskunnande och vice versa. Lena Fritzén intresserar sig särskilt för relationen mellan ämnesdidaktik och allmändidaktik. Artikeln tar sin utgångspunkt i två nyss genomförda internationella utvärderingar – PISA 2000 och Civic Education Study (2001) – och hur dessa kan ses som exempel på hur ämneskunskaper och kunskaper i demokrati systematiskt differentierats från varandra inom det didaktiska kunskapsområdet. Med utgångspunkt i Habermas diskursteori diskuteras en möjlig väg att överskrida den djupt rotade dikotomin inom didaktiken mellan ämneskunskap och mer övergripande eller grundläggande kompetenser.

Den fjärde artikeln *Skolverksutvärderingar av demokratisk kompetens – en kritisk granskning* är skriven av Joakim Krantz som på uppdrag av Skolverket har arbetat med en översikt av Skolverkets nationella utvärderingar beträffande elevers demokratiska kompetens. Denna översikt ligger till grund för artikeln som behandlar olika teoretiska utgångspunkter i de nationella skolverksutvärderingarna. I artikeln sätts utvärderingarna in i ett större samhälleligt sammanhang där ett på många sätt formativt 1990-tal bildar bakgrund. Frågan om utvärderingarnas sätt att se på begreppet demokratisk kompetens och hur utfallet förklaras och analyseras behandlas i artikeln. En tematisk jämförelse mellan utvärderingarna görs och ett antal kritiska reflektioner framförs kring utvärderingarnas ibland otydliga utgångspunkter och sätt att konstruera uppgifter. Erfarenheten av tidigare utvärderingar av demokratiskt kunnande i skolan har också utgjort en viktig utgångspunkt för de ställningstaganden som vi gjort inom vårt projekt.

